

Шумейко Дмитро Олександрович,
старший викладач кафедри
кримінального процесу Національної
академії внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ПОСТАНОВЛЕННЯ ВИРОКУ У СПЕЦІАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ (З МАТЕРІАЛАМИ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

У ч. 5 ст. 374 КПК України передбачено, що у разі ухвалення вироку за наслідками кримінального провадження, у якому здійснювалося спеціальне досудове розслідування або спеціальне судове провадження (*in absentia*), суд окремо обґрунтовує, чи були здійснені стороною обвинувачення всі можливі передбачені законом заходи щодо дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого на захист та доступ до правосуддя з урахуванням встановлених законом особливостей такого провадження.

Вивчення вироків, винесених за процедурою *in absentia* показало, що суди не завжди приділяють належну увагу цим обставинам, що потрібно вважати суттєвим недоліком, а у деяких випадках невиконанням вимог КПК України.

Декілька прикладів з судової практики.

У вирокі Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області зазначено, що оскільки ОСОБА_2 обвинувачувався у вчиненні злочинів, зазначених у частині 2 статті 297-1 КПК України, оголошений у міждержавний розшук, знав про розпочате кримінальне провадження, однак переховувався від суду на території Російської Федерації, судовий розгляд у кримінальному провадженні здійснювався за відсутності обвинуваченого (*in absentia*). Про час та місце проведення судового розгляду обвинувачений повідомлявся належним чином, а саме через ЗМІ в газеті «Урядовий кур'єр» [1]; у іншому вирокі згадане обґрунтування обмежується наступним: обвинувачений ОСОБА_1, будучи повідомленим в порядку, передбаченому КПК України, про місце, дату та час розгляду кримінального провадження, в судове засідання не з'явився, про причини неявки суду не повідомив [2].

Ширше обґрунтування у наступному прикладі.

У вирокі суду зазначено, що аналіз наявних в матеріалах справи численних документів на підтвердження завчасних належних викликів ОСОБА_11 до слідчого (прокурора), направлених їй повідомлень з

приводу її прав та обов'язків, оголошеної підозри, висунутого обвинувачення та руху спеціального судового провадження свідчить про те, що вона мала підстави усвідомлювати, що проти неї розпочато кримінальне провадження, вона отримала чи мала б отримати оголошену підозру, відповідні виклики та пред'явлене обвинувачення, мала можливість бути обізнаною із усіма своїми правами, в тому числі, на захист та доступ до правосуддя. Відтак, держава Україна під контролем сторони захисту та суду використала всі можливості для того, щоб обвинувачена мала право під час судового провадження як мінімум на такі гарантії: а) бути терміново і докладно повідомленою мовою, яку вона розуміє, про характер і підставу обвинувачення; б) мати достатній час і можливості для підготовки свого захисту, обрати самою захисника; в) бути судженою в її присутності і захищати себе особисто або за посередництвом обраного нею захисника, бути повідомленою про це право і мати призначеного захисника безоплатно. Така ситуація узгоджується із взятими на себе зобов'язаннями, яких повинна дотримуватися держава Україна з тим, щоб забезпечити реальне використання права, яке гарантується статтею 6 Європейської Конвенції з прав людини та ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права. Натомість, ОСОБА_11 скористалась своїми правами на власний розсуд за відсутності будь-яких перешкод для їх реалізації на території України та з боку останньої. ... Суд вважає, що наявні у справі документи свідчать про відмову ОСОБА_11, яка повинна знати про розпочате кримінальне провадження, від здійснення свого права предстати перед українським судом за діяння вчинені на території суверенної України, та захищати себе безпосередньо в такому суді, а так само свідчать про її наміри ухилитися від зустрічі з правосуддям держави Україна. Ухилення обвинуваченої від правосуддя суд оцінює як реалізацію останньою її невід'ємного права на свободу від самозвинувачення чи самовикриття (п/п. «г» п. 3 ст. 14 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 63 Конституції України), як одну з ключових гарантій презумпції невинуватості [3].

У іншому вироку суд, на виконання вимог ч. 5 ст. 374 КПК України зазначає, що національне законодавство України щодо спеціального досудового провадження фактично ввело правову презумпцію повідомлення особи про підозру та обвинувачення. При цьому така презумпція є неспростовуваною.

Запровадження такої презумпції може бути розцінено Європейським судом з прав людини, як порушення ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, а саме права особи бути

негайно та детально поінформованою зрозумілою для неї мовою про характер і причини, висунутого проти неї обвинувачення (рішення Європейського суду з прав людини «Маттоціа проти Італії» від 25 липня 2000 року, «Абрамян проти Росії» від 9 жовтня 2008 року, «Камасінські проти Австрії» від 19 грудня 1989 року, «Пелісьє та Сассі проти Франції» від 25 березня 1999 року, «Вашенко проти України» від 26 червня 2008 року, «Жук проти України» від 21 жовтня 2010 року).

З урахуванням ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, в розрізі наведених вище рішень Європейського суду з прав людини, для суду було важливо до початку розгляду справи по суті, переконатися у тому, що ОСОБА_12 дійсно поінформований про характер і причини, висунутого проти нього обвинувачення.

З огляду на викладене, суд звертає увагу на наступне.

Згідно договору про надання правової допомоги останній укладений задля захисту інтересів ОСОБА_12 під час проведення слідства в кримінальному провадженні та отримання процесуальних документів щодо причин і підстав кримінального провадження. Заявою ОСОБА_12 про допуск адвокатів (захисників) підтвердив дійсність вказаного договору. Згідно договору про надання правової допомоги об'єднання представляє інтереси ОСОБА_12, забезпечує захист прав, свобод та законних інтересів у кримінальному провадженні.

У нотаріально посвідченій заяві ОСОБА_12 останній повідомляє всі правоохоронні органи та суди про адресу для листування з ним.

У нотаріально посвідченій заяві ОСОБА_12 останній повторно інформує про адресу для листування з ним.

У клопотанні ОСОБА_12 клопоче перед Печерським районним судом м. Києва про його допит саме у статусі підозрюваного в кримінальному провадженні.

У нотаріально посвідченому клопотанні ОСОБА_12 про забезпечення дотримання права особи на доступ до правосуддя, останній повідомляє суд, що йому відомо факт його кримінального переслідування органами досудового розслідування в кримінальному провадженні.

16.05.2017 ОСОБА_12 особисто повідомив про свою поінформованість щодо розгляду кримінального провадження стосовно нього Оболонським районним судом м. Києва та запевнив, що вже, навіть, підготувався до допиту свідків обвинувачення.

У заяві ОСОБА_12 про забезпечення виконання Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах, останній вкотре повідомляє суд, що йому відомо про характер обвинувачення висунутого проти нього в кримінальному провадженні та він готовий до участі у розгляді справи стосовно нього.

Зважаючи на вищевикладені фактичні дані, до початку розгляду справи по суті у суду не було жодних сумнівів, що ОСОБА_12 детально поінформований про характер і причини, висунутого проти нього обвинувачення.

У своїх подальших зверненнях до Оболонського районного суду м. Києва, зокрема заяві від 17.04.2018, ОСОБА_12 неодноразово підтверджував свою поінформованість про характер і причини висунутого проти нього обвинувачення, про хід та стадії судового розгляду, стверджував, що адвокати Адвокатського об'єднання належним чином здійснюють його захист; узгоджував з захисниками правову позицію та підсилював сторону захисту залученням додаткових адвокатів на захист своїх прав у даному кримінальному провадженні.

За наведених обставин, посилення сторони захисту на порушення вимог п. «а» ч. 3 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є необґрунтованими [4].

Із урахуванням наведених та інших положень та матеріалів правозастосовної практики, визначено обставини, які суд має зазначити у вирокі, а саме: своєчасність направлення викликів та повідомлень, обставини отримання повідомлення про підозру, обізнаність про висунуте обвинувачення і його зміст, обізнаність обвинуваченого про його права, в тому числі, на захист та доступ до суду, відсутність перешкод для реалізації гарантованих прав на території України, обставини, на підставі яких суд дійшов висновку, що особа відмовилась від особистої участі у провадженні. Запропоновано доповнити ч. 5 ст. 374 КПК України відповідними положеннями.

Список використаних джерел

1. Вирок Мукачівського міськрайонного суду Закарпатської області від 30 вересня 2019 року. Справа № 308/6773/16-к. Провадження № 1-кп/303/134/19. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84602162>

2. Вирок Димитровського міського суду Донецької області від 16 вересня 2019 року. Справа № 242/5437/17. Провадження № 1-кп/226/20/2019 URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84307011>

3. Ухвала Жовківського районного суду Львівської області від 2 жовтня 2019 року. Справа № 446/1917/16-к. Провадження № 1-кп/444/10/2019. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84718658>

4. Вирок Оболонського районного суду м. Києва від 24 січня 2019 року. Справа № 756/4855/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79393240>

Ікаєв Андрій Русланович,
викладач циклу спеціально-тактичних
дій та фізичної підготовки
Київського центру первинної
професійної підготовки
«Академія поліції» Національної
академії внутрішніх справ

ОБСТАВИНИ, ЩО ПІДЛЯГАЮТЬ ВСТАНОВЛЕННЮ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ РОЗСЛІДУВАННЯ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Визначаючи обставини, які підлягають встановленню початковому етапі розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, слід виходити із ключових засад криміналістичної методики та періодизації процесу розслідування злочинів.

Вивчення емпіричних даних щодо розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність засвідчив, що попри наявні напрацювання, питання виокремлення обставин, які підлягають встановленню у кримінальних провадженнях даної категорії, залишаються повною мірою не вивченими, що викликає проблемні питання у практичних працівників та негативно позначається на стані досудового розслідування в цілому.

Слід зауважити, що приводами до початку кримінального провадження за ознаками злочинів, передбачених ст. 304 КК України, можуть служити всі передбачені кримінальним процесуальним законодавством джерела інформації.

Аналізуючи обставини, які підлягають встановленню на початковому етапі розслідування втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність, необхідно окреслити ключові положення КПК України. Зокрема, слід керуватися ст. 91 КПК України.

Окрім того, законодавець у ст. 485 КПК України виокремлює коло обставин, які підлягають установленню в кримінальному провадженні щодо неповнолітніх, зокрема: